

Gençliğin Çıkmazı

Youth in Dead End

Duygu TANRIKULU

ÖZ

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasında ve sağlıklı bir toplum inşa edilmesinde başlıca ölçüt, beşeri sermaye üretiminde önemli rol oynayan ve toplumsal yapıyı şekillendiren eğitim sistemi ve çıktılarıdır. Bu noktada, eğitim-istihdam çizgisinde kendine bir yer edinmeye çalışan gençliğimizi bekleyen birtakım riskler ve ulusal politika müdahalesi gerektiren bazı kilit noktalar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, eğitim ve işgücü göstergelerini incelemek suretiyle risk altındaki gençliğin büyüklüğü ile bu kilit noktaları ortaya koymayı ve çıkmaza sürüklenen gençliğe yönelik ivedi politika ihtiyacına işaret etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, eğitim sistemimizin gençleri erişim ve kalite sorunları ile yüzleşmek durumunda bıraktığı vurgulanmış, ülkemizde hem eğitim hem de istihdam dışında kalan önemli bir gençlik kitlesi olduğu ve her iki bakımdan aktif sayılmayacak bu gençliğin ekonomiye kazandırılması ve toplumsal hayata aktif bireyler olarak katılmaları için ihtiyaç duydukları niteliklerle donatılmaları gerektiği ortaya konmuştur. Bu kapsamda, beşeri sermaye kayıplarını da engellemek adına, bir yandan umutsuz genç nesillerin oluşumunu engellemek amacıyla eğitim sistemine ve diğer yandan da dezavantajlı durumdaki genç kesimi kazanmaya odaklanmak suretiyle iki yönde politika ihtiyacı bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gençlik, Eğitim, İstihdam

ABSTRACT

The primary factor to ensure economic and social development and also to build a healthy society is the education system which plays a significant role in human capital formation and shapes the social structure and its outputs. In this context, there are some risks threatening the youth that is trying to position itself on the education-employment line and some critical areas in need of national policy intervention as well. Hence, by analyzing indicators on education and labor force, this study aims to reveal the amount of youth under risk and to identify these critical areas, while targeting to highlight the urgent need for policy development focusing on youth in dead end. Within the study, it is emphasized that the education system causes youth to face with the problems of access and quality, and that there is a significant amount of youth not in education and employment, while underlining the necessity of bringing especially this inactive youth in economy in addition to equipping with required qualifications for their active participation in social life. Thus, in order to hinder human capital loss additionally, there is policy need in two directions, as focusing on the education system to prevent new hopeless generations on the one hand, and on the inclusion of the disadvantaged youth on the other.

Keywords: Youth, Education, Employment

GİRİŞ

Ülkemizde okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitimin tüm kademelerinde birbirini karşılıklı olarak da etkileyen erişim ve kalite sorunu, yeni nesillerin yetiştirilmesi sürecini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte, politika yapma sürecinde eğitim sisteminin tamamını dikkate alan bütüncül bir yaklaşım sergilenmemesi ve herhangi bir eğitim kademesindeki uygulamalara yapılan bir politika müdahalesinin sonraki kademeleri etkileme olasılığının yüksek olduğu gerçeğinin çoğu zaman göz ardı edilmesi, ulusal rekabet gücünün önemli bileşenlerinden

olan nitelikli beşeri sermayenin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Eğitim sistemine yapılan müdahalelerin çağ nüfusunun yarattığı erişim baskısı ile birleşmesi sonucunda eğitimde nitelik sorunu giderek daha belirgin hale gelmiştir. Erişim ve kalite ikilemi (Gür, 2011) arasında sıkışıp kalan eğitim sisteminin sorunları içinde de, eğitimin asıl hedef kitlesi ve geleceğimizin teminatı olan gençliğimiz giderek çıkmaza sürüklenmektedir. Eğitim gençlerin işgücü piyasasındaki pozisyonu üzerinde iki bakımdan belirleyici rol oynamaktadır. Birincisi erişim engelini aşmış kesimin

Duygu TANRIKULU (✉)

İstanbul Kalkınma Ajansı; Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, İstanbul, Türkiye
Istanbul Development Agency; Department of Planning, Programming and Coordination, Istanbul, Turkey
duygu.tanrikulu@istka.org.tr

Geliş Tarihi/Received : 04.01.2011

Kabul Tarihi/Accepted: 08.02.2011

mezun olduğunda sahip olduğu donanımın istihdam edilebilirlik için yeterli olup olmadığıyla ilgilidir. İkincisi de, özellikle yükseköğretime erişim engelini aşamamış kesimin işgücü piyasası dışında kalma tehlikesidir. İkinci durum hem eğitim hem de istihdam dışında kalan dezavantajlı bir gençlik kitlesinin ortaya çıkmasına neden olmakta ve hem bireysel hem de ulusal kalkınma bağlamında önemli kayıplara işaret etmektedir.

Dolayısıyla, bu çalışma küresel kalkınma yarışında söz sahibi olmayı hedefleyen ülkemizde eğitim sisteminin ürettiği 'umutsuz gençlik' kitlesinin büyüklüğünü ortaya koyarak gençliğe yönelik ulusal politika eksikliğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Çalışma kapsamında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) olmak üzere ulusal ve uluslararası veri kaynaklarından ve yükseköğretime erişim düzeyi konusunda daha önce yapılmış projeksiyon çalışmasından faydalanarak eğitim ve işgücü göstergeleri incelenmiş, eğitim kademeleri, işgücü durumları ve yaş grupları itibarıyla karşılaştırmalar yapılmış ve eğitim sisteminin çıktıları bağlamında çeşitli bulgulara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

BULGULAR

OECD (2010) verilerine göre, Türkiye'de 15-19 yaş gurubundaki gençlerin %51,7'si eğitim dışında olup, bu gençlerin %32,6'sı da işsiz ya da işgücü dışındadır. Yükseköğretimden mezun olanları da kapsayacak şekilde 25-29 yaş grubuna baktığımızda, hem eğitim hem de istihdam dışında olanların oranının %41,7 ile daha da yükseldiği dikkati çekmektedir. Ulusal veriler de gençliğin önemli bir kısmının çaresizliğini ve arzu ettiği yaşam fırsatlarından yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. TÜİK (2011) verilerine göre 2010 yılı itibarıyla çalışma çağı nüfusunda işsizlik oranı %11,9 ve tarım dışı işsizlik oranı %14,8 iken, 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı %21,7, tarım dışı işsizlik oranı ise %25,9'dur. Bu göstergelerden de anlaşıldığı üzere, Türkiye'de genç işsizlik oranı yüksek seyretmektedir. Aynı yaş grubunda eğitim kademelerine göre işsizlik oranları incelendiğinde ise, çarpıcı bir tablo ile eğitim sisteminin darboğazları ortaya çıkmaktadır. Verilerle ifade etmek gerekirse, tarım dışı işsizlik oranı genel lise mezunlarında %30,2 ve yükseköğretim mezunlarında da %33,4 olmak üzere oldukça yüksek oranları işaret etmektedir (TÜİK, 2011). Bu göstergeler ışığında neredeyse 'genç nüfusta eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranının arttığından', bir diğer ifadeyle, 'okuldan işe geçişlerin ülkemizde oldukça sıkıntılı olduğundan' bahsetmek mümkün hale gelmektedir. Söz konusu bulgu bir diğer yönüyle, mevcut yükseköğretim programlarının piyasanın ihtiyaçları ile tam olarak örtüşmediğini ve eğitim kalitesinin istihdama geçişte yeterli olmadığını göstermektedir.

Alt yaş gruplarına bakılmaksızın çalışma çağı nüfusunun (25-64) eğitim düzeyine göre tarım dışı işsizlik oranları incelendiğinde, en düşük oranın %11,2 ile yükseköğretim veya fakülte mezunlarında olduğu göze çarpmaktadır. OECD (2009) Eğitim Göstergeleri de eğitim düzeyi arttıkça işsiz kalma ihtimalinin düştüğünü ve yükseköğretim mezunlarında işsizlik oranının ortaöğretimden

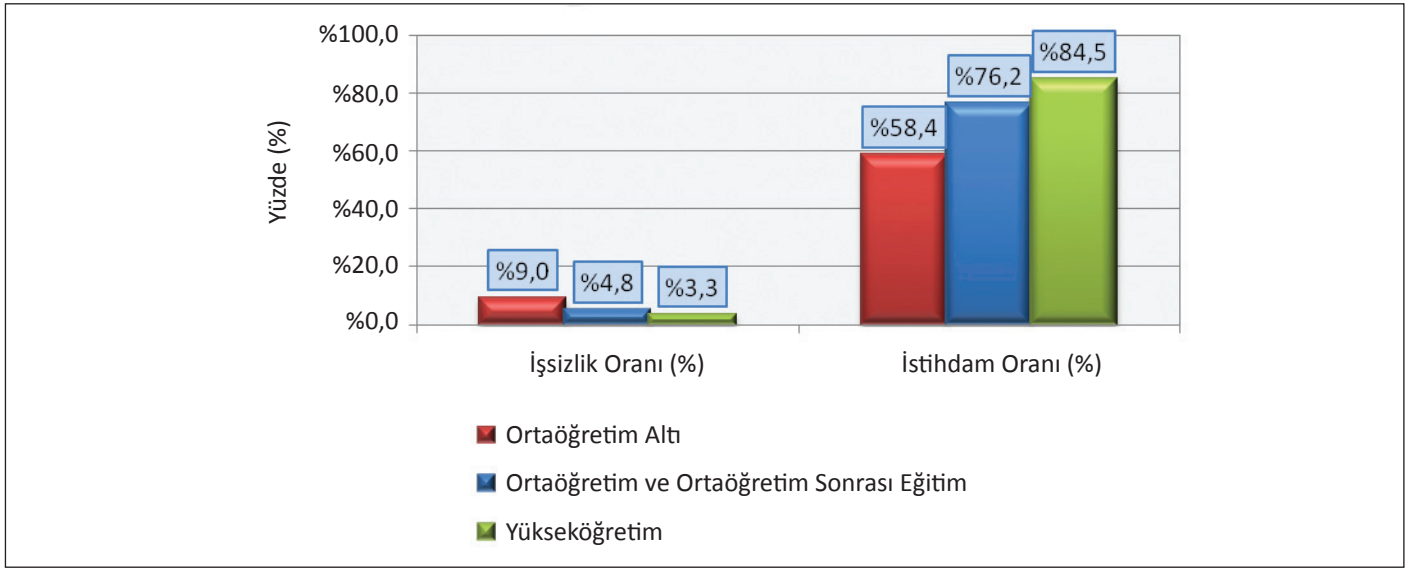
mezun olanlara göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Şekil 1).

Yükseköğretimin istihdam üzerindeki olumlu etkisi ve gençlere daha iyi yaşam fırsatları sunması, doğal olarak yükseköğretime olan talebi artırmaktadır. Yükseköğretimin kitleler tarafından talep edilmesi hem gençler hem de eğitim sistemi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yükseköğretim talebi karşısında arzın, diğer bir deyişle yükseköğretim kapasitesinin yetersiz olması ve ortaöğretimden yükseköğretime geçişin sınav marifetiyle gerçekleştirilmesi, gençleri sınırlı yükseköğretim kontenjanları için rekabete ve yarışa sürüklemektedir (Tanrıku, 2009). 2010 yılı ÖSYS sonuçlarına göre, yeni kurulan üniversitelerle birlikte son dönemde önemli derecede artmış olan örgün öğretim kontenjanları talebin ancak %35,3'ünü karşılayacak düzeydedir (ÖSYM, 2010). Daha açık ifade etmek gerekirse, ÖSYS'ye başvuran adayların yalnızca üçte biri yükseköğretime yerleştirilmektedir. Kapasitenin sınırlı olması, öğrencilerin bu yarışta başarılı olabilmek için ortaöğretim süresince yükseköğretime geçişe odaklanmalarına, hayatlarının önemli bir kısmını ve enerjilerini sınava hazırlıkla geçirmelerine neden olmaktadır (Tanrıku, 2009). Yükseköğretimdeki nicelik sorununa bağlı olarak, yükseköğrenim görmek isteyen her üç gençten yalnızca biri bu şansı elde edebilmektedir. Bununla birlikte, Türk yükseköğretim sistemi 2010 yılı itibarıyla %35,6 olan örgün okullaşma oranı (Kalkınma Bakanlığı, 2010) ile henüz kitleselleşememiş, yani yükseköğretim kitlelerin ulaşabileceği bir hizmete dönüşmemiştir. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı tarafından yayınlanan "Türkiye'de Yükseköğretime Erişim: 2025 Yılında Yükseköğretim Talebi Karşılancak mı?" (Tanrıku, 2011) başlıklı raporda, halihazırda geçiş sürecinde olan Türkiye'nin %50 okullaşma oranı ile ifade edilen kitlesel yükseköğretime ancak 2023 yılından itibaren ulaşacağı belirtilmektedir. Geleceğe yönelik erişim düzeyi tahminlerinin yapıldığı raporda ayrıca, talebin yükseköğretim arzından daha hızlı artacağı, dolayısıyla da örgün yükseköğretime yerleşme oranının 2025 yılında %38,7 ile bugünkünden pek de farklı olmayacağını tahmin edildiği ifade edilmektedir.

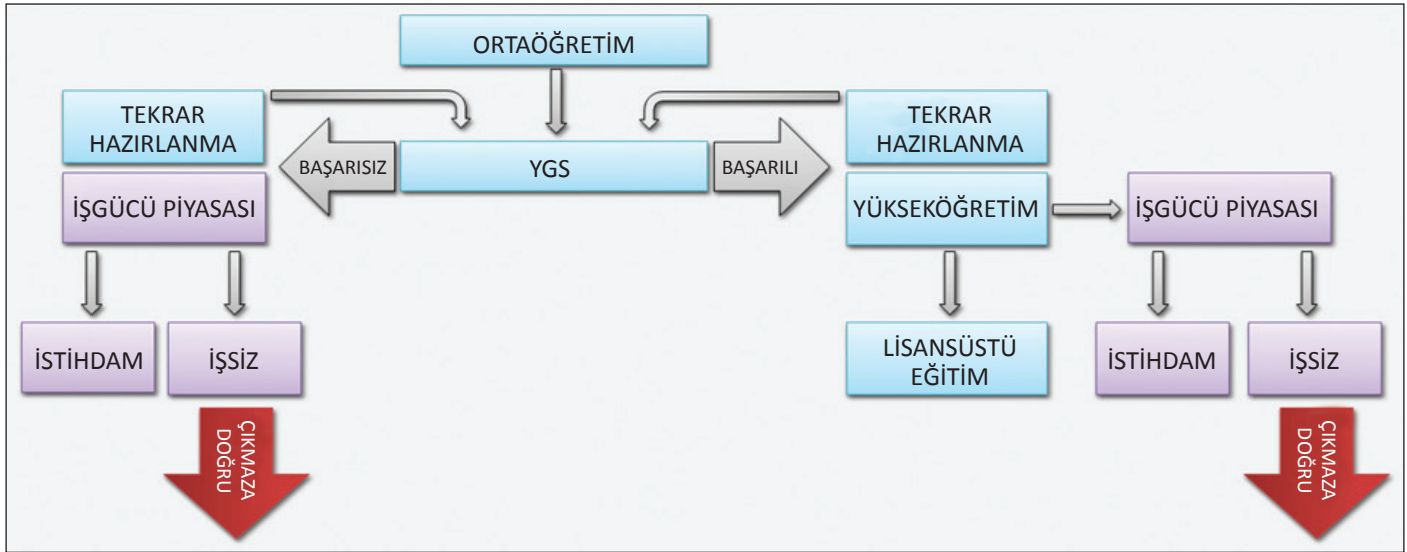
TARTIŞMA

Mevcut göstergeler ve geleceğe ilişkin öngörüler, eğitim ile istihdam arasında sıkışıp kalan gençliğimiz için umutsuz bir tablo ortaya koymaktadır. Eğitim sistemimiz hem eğitim hem de istihdam dışında kalan büyük bir gençlik kitlesi üretmekte, gelecek nesilleri oluşturacak gençliğimizi bu tıkanık yapı içinde giderek daha fazla çıkmaza sokmaktadır.

Bu noktada, gençliğin ortaöğretime geçişten itibaren yaşadığı deneyimin kısa bir özetini yapmakta fayda bulunmaktadır (Şekil 2). Ortaöğretime geçişten itibaren temel hedef yükseköğretime geçiş olduğundan, gençlik ortaöğretime devam ettiği yıllar boyunca bir yükseköğretim programına yerleşmeye odaklanmaktadır. Ortaöğretimin tamamlanmasını müteakip her bir genci bekleyen iki temel durum söz konusu olabilir. Birinci durum, ilgili gencin Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS)'nda başarısız olmasıdır. Bu durumda, iki tercih arasında karar vermek durumunda kalan genç ya yaklaşık bir yıl süresince yeniden YGS'ye hazırlanacak ya da işgücü piyasasına girecektir.

Şekil 1: (OECD, 2009). Eğitim ve İstihdam İlişkisi, 2007. Eğitim Göstergeleri verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2: Eğitim-İstihdam Sürecinde Gençliğin Yaşadığı Muhtemel Deneyimler.

İkinci durum ise, YGS’de başarılı olan gencin ilgili yükseköğretim programına kaydını yaptırarak mezun olması veya yükseköğretimdeki ilk yılında eğitim programından memnun kalmayıp yeniden YGS’ye girmesidir. Yükseköğretimden mezun olan genç ise ya lisansüstü eğitime devam edecek, ya da istihdama geçiş için yıllarını iş başvurularıyla geçirecek ve işe geçiş süresi bireysel gayretinin yanı sıra yükseköğretimde aldığı eğitimin niteliğine bağlı olarak değişecektir.

Eğitimden istihdama kadar geçen süreçte iki kritik döneme vurgu yapmak gerekir. İlki, gençlerin ortaöğretimde yükseköğretime geçişe odaklanması ve bunu başaramaması durumunda ortaöğretimde elde ettiği donanımın da işgücü piyasası için yeterli olmaması sonucunda hem eğitim hem de istihdam dışında kaldığı dönemdir. İkincisi ise, yükseköğretimden mezun

olduktan sonra niteliklerine bağlı olarak istihdama geçiş için bekledikleri ve ekonomi açısından önemli bir kayıp olarak nitelendirilebilecek dönemdir. Bununla birlikte, gençler içinde ne eğitimde ne de istihdamda olan önemli miktarda yükseköğretim mezunu olduğu da verilerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada sorulması gereken soru, bu gençler nerede ve ne yapmaktadır? Toplumsal özelliklerden yola çıkılırsa cinsiyetin işgücü piyasasına giriş tercihinde etkili olduğu, eğitim ve istihdam dışında kalan genç kadınların bir kısmının evli olduğu ve çalışmayı tercih etmediği tahmin edilmektedir. Ancak, bu varsayım en üretken çağında gençlerin enerjisinden faydalanmadığımız gerçeğini değiştirmede gibi, gelecek toplumları inşa edecek bu gençliğin halihazırda ne ile meşgul olduğunu açıklamak için yetersiz kalmaktadır.

SONUÇ

Genç nüfusun toplam nüfus içindeki payının yüksek olmasına bağlı olarak ülkemizin bugün itibarıyla sahip olduğu demografik fırsatların, nüfus projeksiyonları doğrultusunda toplam doğurganlık hızlarındaki azalmalar ve nüfusun yaşlanması ile birlikte giderek azalacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, genç nüfusun yarattığı dinamizmden yeterince faydalanılamaması, küresel arenada süregelen kalkınma yarışında ülkemiz açısından önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir.

Beşeri sermayedeki bu ziyanın önüne geçilmesi için ulusal politikaların bir yandan eğitim ve istihdam dışında kalan bir gençlik kitlesi oluşumuna sebebiyet vermemek adına eğitim sistemine odaklanması, bir yandan da dezavantajlı durumdaki bu genç kesime öncelik vermesi elzemdir. Eğitim sisteminin erişim ve kalite boyutlarıyla bütüncül bir şekilde ele alınması ve piyasanın ihtiyaç duyduğu işgücü nitelikleri de göz önünde bulundurularak eğitim programlarının yeniden tasarlanması ihtiyacı bulunmaktadır. Bununla birlikte, giderek derinleşen dışlanma riskleriyle karşı karşıya kalan gençliğe daha iyi yaşam fırsatları sunulması için harekete geçilmeli, ekonomide ve toplumda aktif bireyler olmaları için ihtiyaç duydukları niteliklerle donatılmalarına yönelik politikalar ivedilikle geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Gür, B. (2011). *Yükseköğretimde büyüme ve kalite ikilemi*. Hürriyet Perspektif. Erişim: 03 Mart 2011, <http://www.sabah.com.tr/>
- Kalkınma Bakanlığı (DPT) (2010). *2011 Yılı Programı*. Ankara: DPT
- OECD (2010). *Education at A Glance 2010*. Erişim: 20 Şubat 2011, www.oecd.org
- OECD (2009). *Education at A Glance 2009*. Erişim: 02 Ağustos 2009, www.oecd.org
- ÖSYM (2010). 2010 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYM) verileri. Erişim: 25 Kasım 2010, www.osym.gov.tr
- Tanrıkulu, D. (2009). *Yükseköğretime erişimin değerlendirilmesi ve Türkiye için politika önerileri*. Uzmanlık Tezi. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Tanrıkulu, D. (2011). *Türkiye’de yükseköğretime erişim: 2025 yılında yükseköğretim talebi karşılanabilecek mi?* SETA Analiz. Ankara: SETA Yayınları
- TÜİK (2011). *2010 Yılı İşgücü İstatistikleri*. Erişim: 05 Mart 2010, www.tuik.gov.tr